

L'ECLECTICA

el desordre
de les *dames*

PEPA GUARDIOLA

bromera

Premi Enric Valor de Novel·la

PRIMERA PART

CAPÍTOL 1

Era nit de lluna nova i, sense la llum de la voluble rival, les estrelles senyorejaven el firmament.

Malgrat les fosques, l'occitana vila de Montpeller no romania en tenebres. L'urbs, allotjada entre suaus pujols, tancada de gran muralla i encimbellada amb més d'una vintena de torres, acomiadava la fi de la verema i saludava amb plaer el fruit líquid de la collita. Homes i dones, ornats amb corones de parra, ebris de suc de raïm, dansaven al so de la flauta i el tamboret duent torxes que omplien de claror empedrats i murs. Carrers, carrerons i places s'enllumenaven al pas del seguici joiós que escortava un cavall de palla destinat a ser consumit pel foc abans de l'albada.

Mentre la gatzara sonava arran del terra, la jueva Susanna del llinatge dels Todrós, aliena a celebracions festives, fugia d'un futur incert corrent per damunt les teulades. Amb la intrepidesa que brinda escapar de la injustícia, saltava àgil d'una andana a l'altra, caminava sobre galeries de fusta, gatejava per l'aiguavés dels sostres pissarroso i s'arrapava a les pedres dels arrambadors seguint l'estranya via aèria que li permetia abandonar sa casa sense que els guàrdies del privat se n'adonaren. La jove i el seu guia, el khàzar Obadja d'Itil, no veien amb seguretat on col·locaven els peus, mes sí tenien certesa d'on no els havien de posar. Les resplendors de la festa, convertides en còmplices fortuïtes de la fuga, pujaven façanes amunt mostrant-los la línia que posava fi a les parets de les cases i donava començament als buits de les vies.

Els obstacles de la ruta no angoixaven la fugitiva, de salvar-los ja se n'ocupava el guia, ella s'aplicava a comprovar si cap

figura, fóra humana o diabòlica, no la seguia per enxampar-la quan més convençuda estiguera que arribava a lloc emparat. Sentia com si, a banda de la vigilància dels guàrdies, en Ramon Gaucelm, privat del bisbe de Magalona, li haguera deixat clavada una mirada llefiscosa que l'assabentava, a ell, de cada moviment que feia ella. Susanna recelava que algun ésser fantasmagòric apareguera de sobte sobre la barana d'un trespol o en la vessant d'una teulada, envoltat per l'estranya refulgència que desprenia la pell esgrogueïda del seu terrible celler.

I encara era poc el temor que despertava el dignatari del bisbe en la pròfuga. El privat era l'adversari més poderós i obstinat de la sinagoga. Quan anava al call, sempre acompanyat d'escorta armada, hom corria a amagar-se igual que si haguera aplegat el major enemic d'Israel. Els jueus sabien que si la carta magna del govern montpellerí no els protegira, l'obcecat cristià els haguera expulsat o haguera organitzat una matança a la manera com s'havien comès en altres llocs.

La darrera ocasió que Susanna sentí la malevolència dels ulls tediosos de l'exaltat servidor del bisbe fou quatre dies arrere, a penes acabat el soterrar del seu avi. El privat es presentà a sa casa i, sense creuar el llindar de la porta, exigí parlar amb el rabí Isaac, designat per l'aljama com a protector de la filla i els nés del difunt mercader Todrós. Fou breu la conversa que mantingueren els dos homes, però la contundència de les paraules amb què Ramon Gaucelm replicà el rabí no deixà dubte de la intenció que duia:

—No vull res que no em pertanyi—cridà referint-se a Susanna i al seu germà menut Natan—, però aquestes criatures que no accediu donar-me a les bones, ni per edat ni per natura quedaran al càrrec de la comunitat jueva, ja han sigut allixonades durant massa temps pels assassins de Déu Nostre Senyor. Com a oncle i familiar més proper, he reclamat al Consolat la tutela dels

dos i l'administració de la hisenda llegada. És el meu dret de parent i el meu deure de cristià. I perquè ningú no altere ni béns ni propietats se m'ha concedit la vigilància de la hisenda de Samuel ibn Todros. Mane, doncs, que no entre ni isca un sou sense que jo ho consenta.

Feta la comminació, llançà una mirada de ràbia als presents, girà esquenes i s'allunyà juevia amunt, deixant ben custodiada la casa que pretenia usurpar. Dos homes armats amb llança i espasa s'apostaren davant la porta principal impedit el pas a tot aquell que volguera entrar o eixir; i encara hi vingué un tercer sentinella a celar la porteta per la qual s'accedia directament des del carrer al jardí interior. De llavors ençà, els guàrdies no permeteren que ningú no es comunicara amb els de dins, i d'aquesta manera havien de continuar fins que els cònsols del govern montpellerí dictaren sentència, atorgant o negant al privat la salvaguarda de descendents i herència del mercader jueu mort.

Com podia un ésser tan sinistre atribuir-se drets de parentiu? Res li devien els Todros a aquell Gaucelm que no foren penes i reclusions. Per molt que el Consolat ho imposara, o el mateix rabí major de la sinagoga ho manara, Susanna mai no havia de reconèixer-lo com a tutor, preferia córrer perills de fugitiva a estar-se'n quieta al resguard de la llar convertida en calabós. Era la determinació que havia pres i estava disposada a anar on fóra per tal de deslliurar-se'n del qui era el seu major enemic.

En aquestes qüestions infaustes pensava la donzella quan la veu del guia la tragué de cabòries per fer-la atendre a la precarietat del camí.

—No t'esglaies. Només és una doble passa —indicà Obadja mostrant-li el buit d'un carrer que els tallava l'escapada.

Havien arribat al final del grup d'edificis construïts amb forta estructura de pedra i sostre ferm que pertanyien a les famílies més acomodades de la comunitat jueva: mercaders, comerciants,

armadors. Tot seguit, començaven uns habitacles de menor altura i major inseguretat, cases d'adob cobertes amb canyís i palla on vivien drapaires, artesans i xicotets botiguers. Per evitar els trespols febles, havien de buscar el bloc on s'alçaven els edificis més principals del call: la sinagoga, l'escola talmúdica, els banys, el forn. Obadja, amb bon criteri, aprofità la boca d'un carreró estret i fosc per creuar. Susanna mirà avall i no veié res, ni l'empedrat no es distingia, solament la flaire perfumada li indicà que eren a l'atzucac dels especiers. Ple de bullícia durant el dia, solitari i fosc a aquella hora, era tan senzill travessar-lo arran de terra com complicat resultava fer-ho al nivell de les teulades. Però no s'atribolà, sabia que fugir contravenint els costums establerts pels homes l'obligava a fer cabrioles o caminar per l'aire, si és que volia mantenir cos i ànim sencers.

El guia creuà d'un bot i després li donà la mà. La donzella mirà la negror que els separava. Tancà els ulls i intentà omplir-se de valor. Estirà el braç i sentí els dits grans que la premien:

–No ho penses, bota! –digué el khàzar.

Susanna féu una cama arrere, flexionà el genoll lleugerament, prengué impuls i saltà.

Des de l'ampit de les façanes frontereres, el tors ferm d'Obadja la rebé com un escut protector.

Caminant ajupits per la barana d'un frontispici i subjectant-se amb dificultat, sortejaren una teulada de forta pendent, coberta amb trossos de zinc i pissarra, gatejaren encara més sobre els murs amples d'un corral, grimparen per una rampa i arribaren, finalment, al cim d'una torreta quadrada. Per una porta menuda, dissimulada al sostre de la torre, s'escolaren dins.

CAPÍTOL 2

A la sinagoga del call de Montpeller, el rabí Isaac, el batlle n'Abraham i tres notables més esperaven impacients l'arribada d'una òliba ensinistrada que tenia el mal hàbit de beure's l'oli de les llànties que enllumenaven l'arca santa. L'enclaustrament forçat de la família Ibn Todrós, la desolació en què quedà Sara, la filla d'en Samuel, el futur de l'infant Natan i els missatges inquietants que les darreres nits la jove Susanna enviava a n'Isaac, havien mantingut alarmats els caps principals de la comunitat hebrea.

«Vigile la meua òliba», havia dit la néta del difunt mercader en acomiadar-se del rabí, abans que els guàrdies segellaren les portes de la casa impedint l'entrada i l'eixida de persona alguna. N'Isaac se sorprengué pel misteri de les paraules, i es desconcertà quan, a la nit, retirat a la sinagoga, preguntant-li a Adonai que l'enllumenara davant les circumstàncies adverses que havia d'encarar, veié com l'ocell rapinyador, que es bevia l'oli de les llànties, duia a la pota un missatge de la seua ama.

«En Ramon mai no serà el meu tutor, ni el del meu germà, així haja de donar l'herència al senyor de Montpeller», hi havia escrit Susanna.

L'angoixa es despertà en el savi talmúdic. Què es proposava la primogènita dels Todrós? No eren prou els conflictes haguts en la seua família perquè en plantejara un altre?

A la nit següent, l'òliba portava una segona missiva.

«Estic preparant la fugida», deia.

N'Isaac sentí una punxada al cor, coneixia la jove, sovint mostrava una obstinació semblant a la de son pare, si s'ho ha-

via proposat era capaç d'escapar-se per més que amb el fet posara en perill tot el call. El rabí ho comunicà a la resta de principals, havien de buscar la manera de tranquil·litzar la família reclosa i evitar qualsevol fet que remoguera més els ànims avalotats.

A la tercera nit, abans que els notables hebreus tingueren una solució, l'au duia un missatge contundent. «Demà amb la fosca me'n vaig a buscar en Jaume. Em beneireu?»

La resposta del rabí fou ràpida i breu.

«Espera el dictamen dels cònsols, no agreuges la situació», escrigué en el mateix retall de pergamí que li havia portat l'òliba.

Però n'Isaac no confiava que la néta d'en Samuel atenguerà la rèplica i allà que hi era, junt als representants majors de la sinagoga, esperant un quart missatge i llestos per fer aplegar a Susanna Todros l'acord que havien adoptat.

Els cinc homes, mig en penombra, seguts als bancs correguts de pedra que hi havia adossats a la sala de culte, intentaven calmar la inquietud de la peculiar espera orant en silenci i pregant a Déu que l'empeny de la jove Susanna no servira de motiu per promoure la rancúnia secular contra el poble d'Israel. En aquelles terres se'ls respectava, però les enrevessades circumstàncies de l'assumpte Todros podien fer que els cònsols i el bisbe de Magalona s'uniren en favor de Ramon Gaucelm, llavors perillaria la tranquil·litat en què hi vivien els jueus de Montpeller. Tal era la influència i l'obcecació de l'adversari amb qui s'enfrontaven.

Contaven que el fanatisme religiós d'en Ramon Gaucelm li venia de quan, sent ben jove, intervingué en la malaurada croada dels xiquets, la que havia de dur-se a terme amb un exèrcit d'innocents, perquè entre els seguidors del patriarca de Roma s'estengué la creença que només les ànimes pures aconseguirien deslliurar Terra Santa dels infidels. Frustrat com a croat, i a despit dels desastres patits en l'expedició, considerà que el seu destí era protegir les comeses cristianes contra els enemics

de Jesucrist. Així, es posà a la disposició del bisbe de Magalona fent-li d'espia. I s'esmerçà tant en les missions de delator que, amb els anys, el bisbe li prengué gran confiança, l'anomenà secretari particular, conseller major, cap de la guàrdia i privat. A hores d'ara duia tots els negocis del de Magalona, entre els que tenia com a primordial guanyar-se el favor de la majoria de membres del Consolat i restar força als partidaris d'en Jaume.

Amb un adversari tan poderós, els cinc notables havien passat llargues hores discutint, exposant arguments, sospesant opinions, fent ús de la paraula quantes vegades ho necessitaren, abans de determinar fins on podien recolzar els descendents de Samuel Todrós.

Des d'un principi, el rabí Isaac i Efraïm ibn Tibon, gramàtic, traductor i filòsof, s'havien mostrat partidaris de posar-se en mans del rei en Jaume; que el sobirà de les terres on vivien fóra l'única autoritat amb potestat sobre la sinagoga era una prerrogativa que tenia la comunitat jueva, i si deixaven que el govern de la vila dictaminara en aquesta qüestió encetaven un precedent que no els convenia, tant si els cònsols ratificaven la proposta dels rabins i reconeixien n'Isaac com a protector i administrador dels descendents de Samuel, dictamen improbable, com si admetien la reclamació d'en Ramon Gaucelm i el designaven tutor dels Ibn Todrós, resolució quasi segura. Un tercer membre, el mercader Moisès Mardoqueo, estava indecís, mantenia tractes i negocis amb molts prohoms de la ciutat i no li convenia enemistar-se'n. La representació del Consolat montpellerí s'escampava per la majoria de ports on comerciava en Moisès: a Venècia, a Pisa, a Rodes, a Sicília, a Tir, a Xipre, a Alexandria...; quants problemes podien sorgir a les seues galeres navegant pel Mediterrani, pel mar Roig, pel Pont Euxí i quina poca ajuda anava a rebre si els cònsols de mar s'ho proposaven. Per altra banda, el mercader comprenia que si les riqueses d'un comerciant hebreu

passaven amb tanta facilitat a mans d'un cristià per qüestions hereditàries, al cas d'en Samuel ibn Todrós en seguirien molts altres, hi havia massa ulls observant cobdiciosos les hisendes jueves. Pel que tocava a en Jacob ibn Zacaries ho tenia ben clar: eren sis les generacions de la seua estirp nascudes a la ciutat, mai no havien tingut problema ni disputa amb cap noble ni prohoms, s'havien mantingut com a discrets comerciants d'un celler al call, propietaris d'unes vinyes a la vorera del Letz i se'ls respectava com a treballadors infatigables que complien amb els deures religiosos i amb els de ciutadans. En Jacob considerava el conflicte dels Todrós com un litigi entre vilatans de Montpeller i, mercè a la Gran Carta de Costums, li corresponia al govern municipal resoldre el problema, ningú no havia d'interferir-se en el procés. Per últim, n'Abraham, designat batlle pel mateix rei en Jaume, havia actuat de moderador i procurà escoltar més que parlar durant tota l'àrdua discussió que, iniciada a mitjan matí, havien tancat a dures penes feia una estona, impulsats per la peremptorietat de prendre una decisió.

Entrada la nit, un lleuger soroll descendent de la torreta lateral irrompé en la sinagoga. El rabí Isaac suposà que seria l'òliba, doblegà el retall de pergamí on havia escrit l'acord de l'aljama i començà a apagar les espelmes de sèu per deixar només enceses les llànties d'oli i no espantar l'au nocturna. Abans d'apagar el darrer llum, els sorolls s'aproparen i compregué que aquella fressa no era produïda per batec d'ales sinó per petjades de persona. Dirigí la mirada al corredor superior, destinat a les dones quan assistien als oficis, i rebé una gran sorpresa.

CAPÍTOL 3

Gran sorpresa rebé la jove Susanna en abocar-se a la barana de fusta, que guardava la galeria, i adonar-se que a la sala de culte no hi era solament el rabí. En la penombra de l'estança, la fugitiva distingia les siluetes d'un grup d'homes i no acabava d'entendre què hi feien. Algú més que n'Isaac coneixia les seues intencions i potser no estaven disposats a tolerar-les. Per moments s'encoratjà contra el seu protector per no haver mantingut el secret que li confià, i també sentí enuig contra ella mateixa per haver-hi vingut, allò desbaratava el pla que havia organitzat Obadja.

El khàzar, acostumat a preveure situacions perilloses, s'adonà del que succeïa i prengué Susanna pel braç, estirant-la:

—Anem-nos-en —digué el guia a cau d'orella—. Ho tinc tot preparat. La intervenció dels rabins ens retardarà i no ens crearà més que problemes.

—No puc marxar —respongué Susanna—, li he promès a ma mare que no partiria sense la benedicció de n'Isaac, almenys he d'acomiarar-me'n.

A desgrat d'Obadja, que desconfiant tirà mà al punyal per si calia, la pròfuga descendí a la sala. Es parà junt al rabí principal i dirigí una mirada als notables que l'esguardaven. L'única espelma que quedava encesa l'enlluminà i els reunits es meravellaren amb la contemplació de l'esplèndida bellesa de Susanna. Alta, esvelta, la gonella que duia se li cenyia al cos suat i li marcava els pits fermes i els malucs redons; els cabells llargs, despentinats per l'escalada, li ressaltaven l'oval de la cara i el front ample, la llum li arrancava esclatxes als ulls color de la mel i li donava

una aura majestuosa. La jove sentí un pudor sobtat, tragué una capa de la bossa que duia penjada a l'espatlla, i es cobrí. Després es dirigí al rabí, s'agenollà davant d'ell i li implorà:

—Perdona, mestre, el que faré i no em prengues per insolent ni capritxosa, però no puc romandre tancada.

Els presents es commogueren amb el gest de la donzella, i el rabí, posant la mà sobre el muscle de la dona, parlà amb veu emocionada:

—Aquesta darrera setmana ha sigut una de les més doloroses que he viscut, primer en acomiadar-me per sempre de l'estimat amic Samuel, i després en veure com aquell que us va fer tant de mal barrava les portes de casa vostra i us mantenia empresonats. La meua sang vella bull en pensar que el privat pot ser tutor teu i del teu germà. Sé que si no actuem, així serà. Ningú no pot negar l'ascendència d'en Ramon sobre vosaltres i, com a familiar més proper és ben probable que els cònsols li atorguen la tutela. Sé quant difícil és sotmetre's als esdeveniments hostils!, però desobeir el Consolat significa promoure discòrdies. Són tan subtils els fils que mantenen equilibrades les relacions entre jueus i cristians que qualsevol motiu pot produir un enfrontament, del que seríem nosaltres els pitjor parats. Sí, he passat uns dies dolents i plens de confusió! Ara, per si no eren prou terribles les circumstàncies, tu les compliques més amb la idea de fugir. Qui creus ser, infeliç donzella, per a pretendre viatjar per camins insegurs en busca d'un protector? Amb quines influències comptes per a anar on el rei i reclamar-li atenció? Esperava el teu ocell i véns en persona, llesta per a escapar. Què faré amb tu, criatura imprevisible?

Dit això, el rabí callà, prengué Susanna pels muscles, l'aixecà i li besà el front. Aleshores el batlle n'Abraham vingué junt a la jove i parlà amb la veu potent que li era habitual:

–Susanna ibn Todrós, ets imprevisible perquè ets filla del destí inesperat, i igual que ell mai no sabem com procediràs. Fa dinou anys, amb el teu naixement es feren públics els amors secrets entre el cristià Àlvar Gaucelm i la jueva Sara ibn Todrós. Ens estremírem els montpellerins pel gran pecat dels dos amants; jueus i cristians, cada comunitat pel seu compte, decidírem imposar-los fortes penes. Els cristians, capitanejats pel bisbe de Magalona i esperonats per la família Gaucelm, acusaren de traïdor, deslleial i infidel n'Àlvar i l'excomunicaren. Nosaltres, els jueus, ho tinguérem més difícil. La sinagoga, amb el rabí Isaac al front, acordà estranyar del poble d'Israel Sara ibn Todrós, no permetre-li viure al call de Montpeller i prohibir-li parlar amb cap fidel de la llei de Moisès; condemnàrem ta mare a un ostracisme ben cruel. Llavors, ton pare, renegà de la religió en què havia sigut criat i professà la de l'estimada. El teu avi, Samuel ibn Todrós, aconseguí que admetérem n'Àlvar a la comunitat hebrea i el rabí major acabà per beneir la unió entre el convers i la filla del mercader, a la qual perdonàrem el càstig imposat. Però el fet enervà encara més els cristians, que veren en l'actitud del renegat un stratagema per salvar l'amada, així que l'amenaçaren de mort i intentaren assassinar-lo. N'Àlvar hagué de fugir de la vila. Durant molts anys poc o res en sabérem, i quan els ànims s'apaivagaren, perquè amb el temps les passions s'atenuen, tornà a deixar-se veure per Montpeller convertit en mercader. Però potser, i a contracor d'allò que diuen, de vegades la força de l'odi és major que la de l'amor, ja que tots haguérem de patir un nou entrebanc: ton pare ni arribà a vell ni veié créixer els fills. Fa cinc anys, la seua dissortada mort ens omplí de pena i de sospites. El khàzar Obadja, que l'acompanyava seguit, assegurà que l'havien enverinat estant a la ciutat de Gènova, mes ni Samuel ni Sara volgueren denunciar-ho per no remoure enemistats; callàrem i suportàrem en penós silenci el succés. Amb

tot, les desavinences que els Todrós no volgueren encendre amb l'estrany enverinament, sorgeixen ara propiciades per la mateixa criatura que en venir al món havia encetat la discòrdia. Així són les coses que estableix la fatalitat!

Susanna mirà dolguda el batlle:

—Creieu que jo no he sentit de ben menuda el patiment provocat per la meua existència? Penseu que no vaig desitjar ser jo l'enverinada? Però què puc fer? Consentir impassible que em recloguen? És que no he purgat amb sobres el delit de nàixer? Durant molts anys he envejat mon pare, que corria lliure pel món, i he plorat amb ma mare no poder anar més enllà del call, atemorida per les amenaces del privat. Ara ningú no pot obligar-me a ser esclava d'aquell que no coneix el perdó. No viuré amb en Ramon, ni toleraré que s'enduga el meu germà, ni que humilie més ma mare. Mereixem la pau, ens l'hem guanyada amb nafres al cor. Per l'afecte que li professàveu al meu avi, per tot quan l'heu vist lluitar, deixeu-me anar a implorar protecció a qui me la pot donar. Sé que el senyor en Jaume escoltarà la meua súplica. No sigueu vosaltres més severs que un rei cristià, no em negueu la llibertat i doneu-me la benedicció perquè el meu viatge siga segur.

Les paraules de Susanna agullonaren el cor dels presents i el batlle n'Abraham parlà per tots.

—Dius bé, heu purgat amb sobres el pecat d'un amor prohibit, no serem nosaltres els qui perpetuarem càstig tan cruent. Ací a la mà, en un tros de pergamí, tinc escrit l'acord que hem pres els reunits, després d'aclarir molts dubtes i de superar tota una jornada de discussions. Pensàvem enviar-te'l, però t'has avançat i has vingut —n'Abraham callà un instant, mirà els altres quatre notables i després continuà—. És cert que el rei en Jaume és per dret de naixement senyor de Montpeller, mes no per ostentar el títol de senyor pot regir amb autoritat plena aquesta

vila. Son pare, Pere el Catòlic, atorgà la Gran Carta de Costums als nobles de Montpeller i els concedí poder per governar-se lliurement. La comunitat jueva sempre ha acatat i acatarà les ordres del Consolat, però hem de considerar que nosaltres no som montpellerins sinó israelites asilats per la mercè del senyor d'aquesta vila. És a ell a qui hem de servir i atendre en primer lloc, per tant ens devem a l'autoritat d'en Jaume. El teu germà i tu, com a orfes que sou, necessiteu un home que us faça de tutor. Si s'ha produït disputa per la vostra salvaguarda, la persona que ha de decidir és aquell a qui pertanyeu, que no és altre més que en Jaume, senyor de Montpeller, rei d'Aragó i comte de Barcelona. Per tant, hem acordat aprovar que, en nom teu i de la resta d'hereus de Samuel ibn Todrós, vages a rendir-li homenatge i et poses a la disposició reial. Si en Jaume et mana acatar el dictamen del Consolat així ho faràs, i si determina qualsevol altra cosa siga la voluntat del rei la que s'acomplezca.

Susanna sospirà alleugerida i féu una profunda reverència d'agraïment.

—Teníem previst facilitar-te la fugida amb bona seguretat, però veig que no et cal la nostra ajuda, ja dus guia —digué el batlle assenyalant la figura que destacava entre les ombres de l'escala—; no vull saber qui és, si em veig forçat a parlar no he d'implicar ningú, mes no tinc dubte que ha de ser el millor escorta que puga conduir-te. Hem acordat també que el doctor n'Efraïm vaja a Barcelona, viatge que farà amb la disculpa de donar unes lliçons de gramàtica a l'escola talmúdica de la ciutat. En arribar t'hi trobaràs amb ell, et procurarà quants contactes calguen i t'ajudarà a aconseguir que la voluntat del rei s'incline al nostre favor.

Aquesta fou la resolució que més a gust d'uns que d'altres, però tots a una, havien adoptat els notables jueus i que en ser coneguda per la fugitiva Susanna la féu sentir-se més forta, perquè no marxa amb la mateixa convicció qui escapa sense la

confiança dels que queden arrere, que aquell que se'n va avalat pel beneplàcit dels qui lamenten la seua partida.

Per un passadís soterrani, que comunicava els banys adjacents a la sinagoga amb les cases més exteriors del call, Obadja d'Itil i Susanna ibn Todrós aplegaren al magatzem del drapaire Jeyiel Meir, única persona de la vila assabentada de tot el pla de fugida.

CAPÍTOL 4

No s'havien apagat les últimes espurnes de la festa del vi, ni els dansarins més contumaços es donaven per vençuts, aplicats en mesclar els efluvis de l'embriaguesa amb les clarors del sol naixent, ni s'havien despertat els sorolls de tallers i obradors, ni les campanes de les esglésies i escoles de Montpeller cridaven a matines, quan el drapaire Jeyiel, amb la carreta abarrotada de fardells, pujava call amunt, travessava el barri dels artesans, creuava l'esplanada de l'església cristiana de Nostra Senyora de les Tables, passava per davant de l'escola de medicina, arribava a la gran clotada, saludava amb amabilitat la milícia que guardava les eixides i, a penes obrien la porta de la Blanqueria, franquejava lliurement la muralla.

Com cada matí el drapaire es dirigí als prats de fora murs on escaldava la roba amb herbes de sosa i la deixava escampada al sol per tornar-li el blanc lluminós de recent estrenada. L'únic canvi en el seu recorregut habitual fou que es desvià vers la via Domícia, aplegà al riu i s'aturà a un lloc discret cobert de joncs. Tot seguit, obrí dos sacs grans i, amb menys temps que es diu ai!, saltaren a terra dos embalums animats de vida pròpia. Sense pronunciar paraula alguna, el blanquejador de roba vella féu mitja volta i tornà al camí de sempre.

Els saltadors restaren bona estona estirats a terra, quiets igual que pedres, com si Jeyiel no els haguera deixat.

Estesa sobre llit moll, olorant la gespa humida, coberta de claror groguenca, la jueva Susanna sentí que els músculs se li distenien i una torba d'assossegament l'envaïa de cap a peus

i li despertava emocions noves. Llavors, s'adonà que a la fi era fora de la vila, i que en aquell punt no acabava un simple passeig pel limitat camp de la seua ciutat natal, com feia de vegades, sinó que començava un llarg i complicat viatge pel món desconegut i vast. Percebé que ja no temia la mirada d'en Ramon ni l'afeixugava el ressò de les seues paraules amenaçadores; si el privat del bisbe enviava a buscar-la, ella tenia espai per a tornar a salvar-se fugint. De la mateixa manera, compregué que no comptava amb la companyia amorosa de la família ni amb el consell savi del rabí Isaac. I la impressió que li produí l'allunyament de la llar protectora la féu comprendre que només la força del seu ànim l'havia de dur camí endavant, la seua paraula i no la dels rabins havia de convèncer el rei. Susanna, necessitada d'intrepidesa per a continuar, buscà el coratge que dies arrere l'havia empentada a prendre la decisió de fugir, i descobrí un vigor desconegut, una energia entusiasta per marxar lluny, una il·lusió esperançada a superar entrebancs i aconseguir el seu propòsit. A mesura que l'ensurt es dissipava, intuí que aquelles sensacions eren efecte de la llibertat recent aconseguida.

Només durant uns instants, la montpellerina assaborí la serenitat de cos i d'esperit que dóna trobar-se lliure després de temps de reclusió; aviat, el khàzar Obadja d'Itil li colpejà suau la mà i li indicà amb un gest que havien de continuar.

Arrossegant-se per l'arena grossa de vora riu, arribaren a una barca, mig oculta entre brossa i canyars. Embarcaren i el guia la manà ajupir-se al fons de manera que no la veren de fora. Estirada de nou, ara sobre fusta, romangué Susanna bona estona i, mentre Obadja remava riu avall separant-se d'una riba per buscar l'altra, la fugitiva s'adormí.

Arrambaren el bot sota un gran salze que llepava amb les fulles les aigües dolces. Susanna es rentà la cara i es desempallegà els ulls, encara tenia la nit guardada a l'iris. Obadja dugué dues cavalleries

de llarga crinera blanca que els esperaven nugades al tronc de l'arbre, ensellades i ben guarnides per algun còmplice anònim. L'ajudà a muntar, li disposà cames i braços en la millor forma de cavalcar, li mostrà com havia de governar la brida i li digué que es tapara amb la capa perquè no es distingira si era home o dona; després saltà ell sobre la cavalcadura i iniciaren la marxa.

No emprengueren la ruta seguint el curs del riu, corrent avall per arribar al port de Llates, com havien previst en un principi. El khàzar s'assabentà que en Ramon tenia vigilats la galera i el magatzem d'en Samuel. Els espies del bisbe de Magalona l'informaven a diari de tot allò que passava a les drassanes. Per molt que es disfressaren, la seua presència mouria remors i el de Gaucelm ho sabia de seguida. La fuga es descobriria prompte, i tal cosa havia de retardar-se al màxim, si fóra possible les dues setmanes que tardaria el Consolat a dictar la sentència. Així doncs, el cautelós guia conduïa Susanna vers el llevant, a menys de mitja jornada de distància, a un lloc que coneixia bé.

En sortir de l'arbreda es trobaren davant les terres baixes que vorejaven el golf d'Aigües Mortes i s'estenien més enllà, cap a Marsella, per la Camarga. Estaven en una regió extensa i salvatge, quasi solitària de gent i profusament poblada de bèsties. Retalls de riera, de mar, de llims i d'arena formaven estanys, marjals, aiguamolls, prats, dunes o saladars. L'expert guia havia elegit amb bon seny aquell trajecte d'aparença inhòspita que esborraria qualsevol petjada de la fuga.

Els dos genets seguiren el laberint de sendes obertes en sòl ferm pels bestiar del maresme, i les emocions de Susanna s'incrementaren impressionades per la bellesa de les tonalitats que la tardor arrancava al paisatge. Trotaren pel verd herbassar de la praderia, on ramats d'ovelles pasturaven calmoses les tiges tendres que les primeres pluges caigudes dies arrere havien fet brotar. Creuaren les jonqueres resseques seguint en silenci els

caminals que feien eguassades i bouades en venir a abeurar als ullals d'aigües dolces. Deturaren la marxa per contemplar com els ibis passejaven orgullosos llur plomatge blanc i negre entre els lliris dels aiguamolls. Vorejaren els estanyols blaus de cel, poblats de flamencs rosats que s'agrupaven per migrar a terres més càlides. Pels carritxars granats, s'ompliren de menudes flors violàcies, que els torlits feien caure amb el batec de les ales. En vorejar els marjals tèrbols, el pas dels seus cavalls espantà els ànecs de coll verd, les fotges negres o les garses blanques que hi nedaven entre el bogar, i més avant s'encegaren amb el salobre cristal·lí que cobria el terra de les salines solitàries.

Després de mig matí de marxa s'aturaren a descansar a l'ombra dels pins negres que creixien sobre les dunes. Seguts a terra seca, begueren aigua amb vi d'una bóta de pell que el khàzar duia al sarró i menjaren pa de civada amb formatge fort, avellanes i panses de raïm. Era el primer aliment que prenien d'ençà que començaren l'escapada i Obadja, home de gran envergadura, menjà amb gana. En canvi, la fatiga de Susanna era major que el buit de l'estómac i a penes beure uns glops i tastar un poc de formatge s'adormí de nou, ara bressolada per la piuladissa de pica mosques i abellerols.

Malgrat no quedar massa camí fins a arribar al lloc on conclourien la jornada, el d'Ítil deixà reposar la jove, reconeixia que els desconhorts dels dies anteriors l'havien mantinguda desvetllada i que les peripècies nocturnes li havien consumit bona cosa d'energies.

Passat el migdia, reconfortats els cossos, reprengueren el trajecte.

Tan bon punt quedà arrere un poblat de cabanes, el maresme d'Aigües Mortes s'obria a la mar i el camí es tornava encara més difícil. La part que no envaïen les aigües la cobrien els canyars i la brisa duia una flaire a salobre podrit capaç de

destorbar fins l'olfacte acostumat a les olors més nauseabundes. Obadja mostrà que coneixia el terreny com la palma de la mà, conduïa les cavalcadures pels bancs d'arena dura i de terra ferma evitant aiguamolls perillosos. Finalment, per un braç de terra llarg i estret arribaren a una platja extensa en la qual s'albiraven unes quantes barraques de pescadors.

Havien aplegat al lloc on farien nit.